

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ**

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовao комисију:

На основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 128 Закона о високом образовању, Наставно-научно веће на седници одржаној 30. септембра 2015, донело је одлуку да се образује комисија за одбрану докторског рада.

2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области закоју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:

проф. др Јелена Филиповић, редовна професорка, Универзитет у Београду, Филолошки факултет, Шпански језик, Универзитет у Београду, датум избора у звање 30. децембар 2010, менторка,

др Ана Кузмановић, доценткиња, Универзитет у Београду, Филолошки факултет, Шпански језик, датум избора у звање 23.март 2010. , чланица,

проф. др Ивана Спасић, редовна професорка, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Социологија, датум избора у звање 16. октобар 2013, чланица.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. **Драгослава Мићовић**

2. **Датум рођења:** 1965, Београд, Србија

3. **Датум одбране, место и назив мастер рада:**

24. јун 2009. године, Филолошки факултет Универзитета у Београду, *“Хомонимија и полисемија у енглеском језику полицијске струке”*, оцена 10.

Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:

Наука о језику

III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

ИЗРАЖАВАЊЕ РОДНЕ (НЕ)ОСЕТЉИВОСТИ У ДИСКУРСУ ПОЛИЦИЈЕ У СРПСКОМ И ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ

V ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторски рад Драгославе Мићовић има 250 стране, од чега 230 стране основног текста и 20 страна библиографије прилога.

Рад је организован у седам поглавља и садржи библиографију од 141 јединице.

Ова дисертација бави се критичким разматрањем проблема родне (не) осетљивости у енглеском и српском језику с посебним освртом на дискурс полицијске струке. Полиција је одабрана као традиционално мушка организација са специфичном (суп)културом која на добар начин илуструје родне неједнакости које се из патријархалне средине/културног модела преносе на радну организацију (делатну заједницу).

Критичка анализа дискурса послужила је као теоријско-методолошки оквир за ово истраживање.

Истраживање и критичко разматрање проблема родне (не)осетљивости у дискурсу полиције у енглеском и српском језику за потребе овог рада развијало се у два правца: први ауторка дефинише као експлоративно истраживање, чији је циљ био да се прикупе почетна обавештења која би омогућила развијање даљих истраживања. Дакле, први циљ био је да се утврди да ли су, и ако јесу, у којој су мери, енглески и српски језик полиције родно (не)осетљиви. У ту сврху одабран је корпус релевантних стручних полицијских часописа на енглеском и српском језику који пружају најбољи увид у положај жена у полицији и њихову заступљеност у служби – бројчана заступљеност чланака на тему жена и послова које оне обављају у полицији, као и језик који се користи, на најбољи начин одсликавају „стање ствари“, односно став о женама у полицији. Претпоставка је да се усвајањем родно осетљиве употребе језика може утицати на свест (идеологију) оних који се тим језиком користе у правцу родне равноправности (Савић, С. 2009:7). Одабрани су енглески и српски језик, енглески као *lingua franca* савременог доба и језик глобализације, који има сложен морфолошки систем, али дозвољава релативно једноставну семантичку неутрализацију облика женског и мушког рода, и српски језик, чији такође сложен морфолошки систем дозвољава формирање именица женског рода. Одабрани језици се доводе у везу са одговарајућим културним моделима, који резултирају већом осетљивошћу ка афирмацији морфолошких облика женског рода у енглеском него у српском језику. Дакле, основна идеја овог истраживања је да мењајући језик можемо да мењамо и свест и учинимо жене видљивим у оквиру делатне заједнице као што је полиција, која је традиционално мушка делатна заједница.

Други циљ истраживања дефинише се кроз контекстуално-феноменолошки приступ, дакле као жеља да се испитају искуства субјеката и начин на који они перципирају и разумеју истраживане појаве (у овом случају то су студенти и студенткиње Криминалистичко-полицијске академије у Београду), по питању родне (не)осетљивости српског језика

Спроведена истраживања потврдила су хипотезе од којих се пошло и још једном показала да језик, иако се мења у складу са временом, некада заостаје у односу на друштвене промене. То је нарочито видљиво у српском језику, где језичка пракса заостаје у односу на промењен професионални статус жене у друштву. Да би се то изменило, потребно је уложити више труда, рада и добре воље на свим пољима, почев од образовања на свим нивоима, преко измене у правним документима (закони и подзаконска акта) до сопственог избора за употребу родно осетљивих термина.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У уводном делу рада ауторка полази од претпоставке да "(Ј)език није само канал преко којег преносимо информације о нашем менталном стању и понашању или чињенице о свету. Напротив, језик је „машина“ која генерише, а као резултат тога конституише

друштвени свет. Ово се односи и на конституисање друштвених идентитета и друштвених односа. То значи да су промене у дискурсу средство којим се мења друштвени свет. Борбе на нивоу дискурса учествују у мењању, али и репродуковању друштвене реалности (Jorgensen and Phillips, 2002, стр. 9). Стање неједнакости, које се између осталог формулише језиком, послужило је као полазна основа за истраживање којим смо се бавили у овом раду, односно за критичко разматрање родно (не)осетљивог језика у дискурсу полиције у енглеском и српском језику." (Мићовић, 2015: 10)

Ауторка даље образлаже разлоге за одабир језика (српски и енглески) и регистра (полицијски дискурс): "Полиција као организација у читавом свету нашла се у кризи почетком 21. века. У САД су се појавиле оптужбе о претераној употреби силе, у Аустралији су избили скандали у вези са корупцијом, а у Великој Британији су се појавиле расне тензије, што је све учинило да полиција доспе у жижу интересовања јавности. Истраживања полицијске организације кроз родну призму открила су да истраживачки приступи из чијих је оквира изостављена жена нису адекватни. Због тога је важно истражити како савремена полицијска организација изгледа из родне перспективе. Одабрани су енглески и српски језик, енглески као *lingua franca* савременог доба и језик глобализације, који има сложен морфолошки систем, али дозвољава релативно једноставну неутрализацију семантичких облика женског и мушког рода именица, и српски језик, чији такође сложен морфолошки систем дозвољава формирање именица женског рода. Одабрани језици доводе се у везу и са одговарајућим културним моделима. Наиме, у српском језику неселективна и уопштена употреба мушког граматичког рода, када се ради о женама, нема везе са језиком, већ са патријархалним културним моделом присутним у нашој друштвеној средини, који се успешно преноси и кроз систем образовања (Филиповић, Кузмановић, 2012, стр. 90)." (Мићовић, 2015: 11)

Ауторка потом образлаже принципе одабира корпуса обрађеног у првом делу истраживања, критичкој анализи писаног дискурса: бројеви часописа „Полиција“, који је почео да излази од 1910. године, а затим и чланци у часописима „Народна милиција“ и „Безбедност“, које смо сматрали релевантним за српски језик, као и чланци на енглеском чију су анализу и преглед дале ауторке Џенифер Браун и Френсис Хајденсон (Jennifer Brown, Frances Heidensohn) у делу под насловом „Род и полиција“ (*Gender and Policing*). Ауторка објашњава да се ради "о стручним полицијским часописима који пружају увид у положај жена у полицији и њихову заступљеност у служби – бројчана заступљеност чланака на тему жена и послова које оне обављају у полицији, као и језик који се користи, на најбољи начин одсликавају „стање ствари“, односно став о женама у полицији. Ова врста података, између осталог, пружа увид и у хронологију или историју истраживане појаве, а кроз одабране чланке можемо да пратимо и појаву и интеграцију жена у полицијским службама које су обухваћене овим прегледом."

У другом делу истраживања ауторка истражује ставове говорница и говорника, студентиња и студената Криминалистичко-полицијске академије у Београду, како би кроз контекстуално-феноменолошки приступ (Ђурић, 2013) испитала искуства циљне популације и њихово поимање родне (не)осетљивости у српском језику.

Ауторка у уводном делу рада наводи и основне хипотезе са којима је ушла у своје истраживање. Она претпоставља да ниједна политика, програм ни услуга нису родно неутрални, баш као што ни језик није неутралан, јер одражава различите форме родне дискриминације у друштву и може узроковати и појачати родну дискриминацију. У овом случају такође се претпоставља да родно (не)осетљиви језик одсликава положај жене у

датом друштву/говорној заједници. Са једне стране ауторка сагледава енглески језик који тежи родној неутралности (морфолошкој неутрализацији родних облика), донекле и због своје морфолошке структуре, односно одсуство граматичког рода. Ипак, ауторка истиче да ни у овом језику родно неутрални термини нису увек и фактички неутрални (тзв. родно неутрални термини, као што су *chairperson* или *salesperson*, чешће ће се користити за жене него за мушкарце!). Српски језик, са друге стране, уопштено говорећи, декларативно тежи родној осетљивости (у одређеним делатним заједницама у академској сфери), али то још није видљиво у српском језику полиције, због чега Мићовић сугерише да постоји потреба да се у српском језику формира родно осетљива терминологија у језику полиције и да се она примени у оквиру свих релевантних докумената. Полиција, као превасходно и традиционално мушка делатна заједница, коју одликује и посебна супкултура, постаје временом мешовита делатна заједница. Број жена у полицијској служби се из године у годину повећава, а оне остају невидљиве и у законима и у свим подзаконским актима који се односе на полицију, што директно утиче на њихову равноправност у служби и могућност напредовања и добијања истих прилика и радних места.

У другом поглављу представљен је теоријско-методолошки оквир, односно концепт критичке анализе дискурса, која нуди теорије и методе за емпиријско истраживање односа између дискурса и друштвених и културних догађаја у различитим друштвеним доменима (Jorgensen and Phillips, 2002, стр, 60). Ауторка наводи дефиниције твораца термина, ван Дијка и Фекрлафа: " Према Ван Дајку (van Dijk, 1998), критичка анализа дискурса је поље које се бави проучавањем и анализом писаних и говорних текстова у циљу откривања дискурзивних извора моћи, доминације, неједнакости и пристрасности. Она испитује како се овакви дискурзивни извори одржавају и репродукују у оквиру специфичних друштвених, политичких и историјских контекста. На сличан начин, Ферклаф (Fairclough, 1993, стр. 135) дефинише критичку анализу дискурса као: „анализу дискурса чији је циљ да систематски истражује често нејасан однос каузалности и детерминисаности између (а) дискурзивне праксе, догађаја и текстова, и (б) ширих друштвених и културних структура, односа и процеса; да испита како такве праксе, догађаји и текстови настају из односа моћи и борбе за моћ и како их идеолошки обликују односи моћи и борбе за моћ; и да истражи како је нејасна граница ових односа између дискурса и друштва сама по себи фактор обезбеђивања моћи и хегемоније.“ Најједноставније речено, КАД има за циљ да открије везе између дискурзивне праксе, друштвене праксе и друштвених структура, дакле оне везе које лаицима могу да буду невидљиве." (Мићовић, 2015:16) У наставку овог поглавља, Мићовић даје детаљан приказ историје овог (социо)лингвистичког приступа језику и стварности, и представља начела критичке анализе: тенденцију да обрађује друштвене проблеме условљене односима моћи који се конструишу кроз дискурс, који је у основи сваког друштва и културе, те је увек историјски, социо-културно и идеолошки условљен. У наредном делу овог поглавља, ауторка нуди компаративан преглед ставова и оријентација кључних фигура у овој области, као што су Теун ван Дијк (друштвено-когнитивни модел), Рут Водак (дискурса социоллингвистика) и Норман Ферклаф (тродимензионални модел анализа дискурса кроз друштвене праксе дискурзивног и недискурзивног типа). Мићовић се осврће и на феминистичку критичку анализу дискурса. У свом чланку објављеном 2007. године (Lazar, 2007, 141), Лазарова доводи у везу критичку анализу дискурса и феминистичке студије предлажући „феминистичку критичку анализу дискурса“, чији је циљ да унапреди богато и изнијансирано схватање комплексног деловања моћи и идеологије у дискурсу у

одржавању (хијерархијском) родних социјалних расподела у приватној и јавној сфери. Коначно, ауторка дисертације идентификује појмове дискурс, моћ, идеологија и хегемонија као кључне за своју анализу.

Треће поглавље ове дисертације нуди преглед међународне и домаће правне регулативе која се односи на родну равноправност. Ауторка наводи: "Према Радивојевићу (2007, стр. 11), у правном регулисању положаја жена на међународном плану могу да се уоче две јасно одвојене и суштински различите фазе: прва, која је трајала до Другог светског рата и поклапала се са важењем класичног међународног права, и друга, која је започела завршетком рата и односи се на период важења савременог међународног права." Темелји уређења права жена као дела људских права постављени су у Повељи Уједињених нација, тако да се она с пуним правом сматра прекретницом у регулисању правног положаја жена на универзалном плану. Општа декларација о људским правима, усвојена 10. децембра 1948. године и Пакт о правима човека из 1966. године (Радивојевић, 2007, стр. 12-13) даље разрађују питања равноправности полова. На европском тлу, Савет Европе и Европска унија током претходних неколико деценија доносе читав низ повеља и докумената који се односе на забрану различитих облика дискриминације по основу пола. Ауторка критички закључује да и ова, као и већина међународних препорука остављају доста широку слободу државама, а самим тим и велики маневарски простор који омогућава недоследно спровођење.

У Републици Србији су у последњих неколико година учињени значајни напори у циљу успостављања институционалног оквира који треба да обезбеди равноправност полова. У том смислу, на републичком нивоу су успостављени Одбор за равноправност полова Народне скупштине Србије, Савет за равноправност полова Владе Републике Србије, Управа за родну равноправност у оквиру Министарства рада и социјалне политике и заменик Заштитника грађана за родну равноправност и права особа са инвалидитетом. Устав Републике Србије, као највиши правни акт, садржи опште норме, али и норме које се на најнепосреднији начин тичу равноправности полова. Значајну новину у нашем уставном систему представља и *Закон о равноправности полова* донет 2009. године (Службени гласник РС, бр. 104/09, у: Родна равноправност и родно засновано насиље, 2012, стр. 66). Тим законом уређује се стварање једнаких могућности остваривања права и обавеза, предузимање посебних мера за спречавање и отклањање дискриминације засноване на полу и роду и поступак правне заштите лица изложених дискриминацији. Одредбама *Закона о раду* (Службени гласник РС, бр. 24/05, 61/05 и 54/09, према: Родна равноправност и родно засновано насиље, 2012, стр. 76) забрањује се непосредна и посредна дискриминација лица која траже запослење, као и запослених с обзиром на пол, рођење, језик, расу, боју коже, старост, трудноћу, здравствено стање, инвалидност, националну припадност и друга својства. Ипак, конкретни резултати још увек изостају: "Но, и поред свега што је учињено, у смислу значајно развијене међународноправне и домаће регулативе, чини се да је и даље најизразитија фактичка неједнакост између мушкараца и жена. Навика да се жена сматра пасивним делом људског друштва, без великог утицаја на политичке токове, наслеђена из прошлости, веома споро уступа место равноправности полова (Чок, В. 2011, према: Родна равноправност и родно засновано насиље, 2012, стр. 33)" (Мићовић, 2015: 83-34).

У четвртом поглављу ауторка се бави положајем жена у полицији и културом професије као релевантном за разумевање дискурса, односно анализом дискурса датог

професионалног домена у циљу бољег разумевања културе делатне заједнице политике. Полицију ауторка дефинише као сложен систем професионалног типа, који је организован ради одржавања јавног реда и поретка у друштву и који је у те сврхе снабдевен законским овлашћењима и потребним средствима, укључујући и средства принуде (Милосављевић, 1997). Ауторка даље дефинише културу организације уопште и културу полицијске: "Култура једне организације обухвата понашање и симболе те организације, вредности које су прихватили њени чланови и фундаментална веровања која су у основи и једног и другог (Schein, 2004). Када је реч о полицији, људи који сачињавају ову организацију прихватају појмове организационе културе, што првенствено значи уклапање у хијерархијску униформисану организацију, али и еволуирање идентитета који полицајца разликује од остатка друштва, и када јесте и када није на дужности." (Мићковић, 2015: 87) Према бројним истраживањима и тумачњу социолога полицијске Д. Х. Бејлија, полицијска култура има значајне сличности у различитим друштвима, те да рад у полицији било где у свету производи сличне вредности професионалне културе. Ипак, ауторка додаје: "Међутим, поред универзалних елемената ове културе, који су условљени природом полицијског посла, не треба заборавити да она има и своје значајне специфичности у свакој конкретной земљи, будући да се формира у различитим системима опште друштвене културе, а да и она сама представља модификовани део шире националне културе. Поред тога, она није једном заувек дата, већ се током времена мења, пратећи промене у друштву. Ово виђење је значајно и за питање жена у полицији" (Мићковић, 2015: 88-89). Када је реч о женама у полицији, родна питања у оквиру полицијске организације, кадровске структуре и полицијске културе тек су недавно постала предмет детаљних академских испитивања. И даље има релативно мало студија културе које се унакрсно баве анализом положаја, улоге, перспективе и препрека интеграцији жена полицајаца. Истраживања која су доступна углавном упоређују искуства Велике Британије и Сједињених Америчких Држава (Спасић, Д. 2011, стр. 25). Рајнер (Reiner, 1985 према: Милосављевић, 1997, стр. 558; Кешетовић, 2001; Спасић, 2011) издваја осам кључних и најчешће истицаних карактеристика полицијске културе, које су значајне за разумевање степена отворености полицијске организације за улазак жена на све нивое и структуре, али и за разумевање њихове успешне адаптације и интеграције у полицијски систем уопште. Као кључне карактеристике наводи: посвећеност мисији, цинизам, сумњу, социјалну изолацију и солидарност, конзервативизам, мачизам, расне предрасуде и прагматизам. У наставку овог поглавља нуди се веома индикативан преглед присуства жена у полицији у различитим друштвеним и политичким системима (САД, Велика Британија, Немачка, Пољска, Мађарска, Кина, Сингапур, Индија, Турска, Канада, итд.). Посебна пажња посвећује се ангажману и значају 'женских патрола' у Европи током Првог светског рата. Последњи део овог поглавља посвећен је прегледу историје жена у полицији на говорним подручјима која су тема овог истраживања: Србија, САД и Велика Британија.

У петом поглављу ове дисертације представљају се резултати критичке анализе дискурса писаног корпуса часописа из полицијске струке на српском и енглеском језику. У уводном делу овог поглавља ауторка нуди и детаљан осврт на концепт морфолошког и семантичког рода у језицима које обрађује, односно у енглеском и српском. Критичка анализа коју ауторка спроводи је мултимодалног типа и укључује и слику и реч, односно често се као илустрације одређених културних модела и идеологија нуде карикатуре из полицијских часописа, пре свега са англосаксонског говорног подручја. "Овакве

карикатуре говоре о главним приговорима који се односе на жене полицајце, који су били предзнак упорног отпора према уласку жена у полицијску професију. С једне стране, крхка грађа не само да не би ишла у прилог женама ако би требало да обуздају насилно понашање (то их депрофесионализује као полицајке), већ би њихова сексуална привлачност могла да буде и подстицај за још необузданије понашање. С друге стране, могућност да изађу на крај са гомилом имају само за мушкобањасте жене које, будући да имају физичку способност да то учине, бивају дефеминизоване, чиме се дисквалификују као жене. Оваква употреба сликовитог приказивања како би се депрофесионализовале и/или дефеминизовале жене полицајци не само да се понавља и опстаје до данашњих дана, већ се појављује и у другим полицијским традицијама (Brown&Heidensohn, 2000, стр. 44)" (Мићовић, 2015: 143) У општим цртама, може се закључити да је током дугог низа деценија жена у полицији доживљавана као абнормалност, као маскулизирана и непожељна јер својим присуством угрожава директивну снагу владајућих културних модела англосаксонских друштава која жену смештају у приватну сферу, као покорну, послушну, добру мајку, супругу и домаћицу. Крај 20. века доноси неке (привидне) промене: "Године 1987. часопис *Police Review* доноси чланке и насловне стране на којима су жене полицајци са својом децом (*Police Review*, 30 January 1987, 31 August 1990, према: Brown&Heidensohn, 2000, стр. 70), па чак и фотографију трудне жене полицајца у одговарајућој одећи (13 August 1993). Ипак, незванично, ставови нису били толико прогресивни. У то време Сузан Бокс (Susanne Vox) добила је парницу у којој је Метрополитен полицију тужила за сексуалну дискриминацију, зато што је одбијена за унапређење јер је због трудноће радила пола радног времена (*Daily Mail*, 7 February 1995, према: Brown&Heidensohn, 2000, стр. 70)." (Мићовић, 2015: 160)

Када је у питању Србија, ауторка закључује да "Научно-стручна периодика која је излазила у Србији, а која се бавила полицијом, можда није била многобројна, али је свакако била и јесте значајна за праћење настанка и историјата полиције, па тако и увођења жена у ову службу" (Мићовић, 2015: 164). Ауторка анализу периодике из овог домена на српском језику дели на два велика периода: пре и после Другог светског рата. Часопис „Полиција“ одабран је за период пре Другог светског рата, односно часописи „Народна милиција“ и „Безбедност“ за период после Другог светског рата (до данас). У часопису "Полиција" жене као полицајци се појављују као тема, иако у веома малом броју чланака, могло би се рећи готово спорадично (наравно, узимајући у обзир да је током 30 година свог излажења часопис објавио преко 26.000 страница различитих текстова). Чланци који су објављивани о женама у полицији се могу класификовати у две категорије: у чланке који су говорили о женама у иностраним полицијама и у чланке који су се односили на жене у полицији у Србији, или су пак изашли из пера жена полицајаца тог доба. У чланку, под називом „Женскиње, полицијски чиновници“, који је у целости пренет као превод из једног немачког листа (не наводи се ког), који се бави питањем жена у полицији у Немачкој и Енглеској, аутор коментарише прилике у Србији и износи јасно издиференциран став: „Да су нама потребни женски полицијски чиновници, мислимо да не треба ни наглашавати“. (Мићовић, 2015: 168) У једном тексту (непознати аутор, 1910, Полиција бр. 2, стр. 37–38) се у исти ред сврставају „псето, палица и жена“ као иновације у полицијској професији. Ауторка наравно пажњу скреће на чињеницу да ова тврдња носи и прилично изванредан негативан подтекст, чак иако се пође од претпоставке да су изворне намере аутора биле позитивне. Овај део текста обилује веома илустративним цитатима из различитих бројева часописа, како из ауторских чланака српских аутора, тако и из

текстова преузетих из страних извора. Период после Другог светског рата се анализира на исти начин уз веома проницљиве увиде у имплицитна значења која су увек на штету угледа и компетенција жена у српској полицији: "Не може да се не примети неколико чињеница – иако се констатује да мушки полазници истог курса нису били једнако успешни (јер су двојица полазника упућена да понове испите из два предмета, а деветорица из по једног), није пропуштено да се поименце наведу најбоље рангирани полазници курса, као и то да су тројици курсиста „за постигнуте успехе и развијање другарства у току трајања курс уручене пригодне награде“ (уз сведочанства). Тадашњи покрајински секретар је младим милиционарима „зажелео успех у њиховом сложеном и одговорном послу“ (Гикић, Д., 1977, Безбедност, стр. 189)." (Мићовић, 2015: 188) Већи број чланака посвећених присуству жена у полицији у периоду пре Другог светског рата ауторка објашњава позитивним последицама продора модерности и европских вредности у Србију после четири века отоманске власти. Формирање грађанског друштва и женског покрета у Србији условљавају промене вредносних система и промене у поимању родних односа у приватној и јавној сфери. Крај Другог светског рата означава раскид са традицијом грађанског друштва, и упркос привидној и формалној равноправности жена и мушкараца својим изразито родно неосетљивим језиком и фаворизацијом мушког граматичког рода за представљање оба пола указује на јасну доминацију новог облика патријархалног модела у српском друштву. И чланке који се у нешто већем броју објављују од 2002. године пишу искључиво жене, "што такође може да буде показатељ да мушкарци можда ову тему не сматрају довољно добром или озбиљном за истраживање или сматрају да њоме не треба да се баве." (Мићовић, 2015: 191-192).

У шестом поглављу представљени су резултати емпиријског истраживања квалитативног типа у коме се кроз анкету проучавају индивидуални ставови према родно осетљивом језику студенткиња и студената полицијске академије у Београду. После прегледа карактеристика квалитативних истраживања у лингвистици и претходних истраживања на сличну тему, ауторка разлаже закључке сопствене анализе. Већина од 42 испитаника и испитаница (17 испитаница и 25 испитаника, од укупно 64 испитаница и испитаника) који су се експлицитно изјаснили да не постоји разлика између „мушких“ и „женских“ занимања и поред тога што мисли да оваква подела „не постоји“ или „да не би требало да постоји“, задржава једну дозу резерве. Тако се и међу овим одговорима налазе објашњења да су „жене осећајније и да можда треба да обављају послове као што су васпитач и психолог“ (наведена у мушком роду), а „мушкарци да раде послове где доминира снага“, као и „да жене не би требало да раде превише ризичне и опасне послове“. Када је у питању листа именица која означавају професије и звања, у групи од 64 испитаника и испитаница који су дали мешовите одговоре, већина се определила да следећа занимања/звања/чинови треба увек да буду у мушком роду: директор, секретар (државни, друштва, удружења, и сл.), председник, амбасадор, премијер, судија, тужилац, менаџер, полицајац, заставник, наредник, генерал, шоумен, инжењер, архитекта, психолог, ректор, декан, доцент, писац и ватрогасац. Насупрот томе, занимања/звања/чинови за која су се испитанице и испитаници определили да буду у женском роду јесу следећа: шефица, управница, начелница, секретарица, министарка, инспекторка, водитељка, саветница, професорка, асистенткиња, наставница, учитељица, победница и докторка. Подједнак број одговора био је за градоначелника/градоначелницу. Ауторка закључује: "Патријархални културни модел и формално језичко образовање које су испитанице и испитаници стекли у току школовања, а које је такво да се у потпуности негира социолингвистички аспект, и

даље су веома присути и снажни и у великој мери утичу на ставове испитиване групе." (Мићовић, 2015: 224)

У закључном поглављу, ауторка закључује да су улазне хипотезе са којима је ушла о ово истраживање потврђене, како у области јавних политика, тако и у области језичке анализе и језичких конотација.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

На основу резултата свог истраживања, ауторка износи закључак да ниједна политика, програм ни услуга нису родно неутрални, односно не производе исте последице по мушкарце и жене. Ако се анализирају законски оквири изнесени у оквиру другог поглавља у раду, може се констатовати да можда никада није било више закона и подзаконских аката којима се регулише родна равноправност, која „на крају баладе“ ипак остаје родна равноправност *de iure*, док *de facto* остаје родна неравноправност. Она се и даље огледа у онемогућеном равноправном приступу женама образовању, радним местима (нарочито високопозиционираним и добро плаћеним), па и одређеним занимањима. Када је реч о сектору безбедности у оквиру кога се налази и полиција, према резултатима истраживања спроведеног пре израде Националног акционог плана за примену Резолуције 1325 Савета безбедности УН – Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2010–2015), не постоји родно одговорна анализа политика, планова и буџета и не постоји родно одговорна евиденција кадрова. Постоје законске, али не и практичне могућности за једнако напредовање мушкараца и жена у сектору безбедности (Брозовић, 2012, стр. 6).

Мићовић такође закључује да језик није неутралан, већ одражава различите форме родне дискриминације у друштву и може узроковати и појачати родну дискриминацију; родно (не)осетљиви језик утиче на формирање наших идеологија и слика о свету око нас; родно (не)осетљиви језик осликава положај жене у датом друштву или говорној заједници. Као прави и најпогоднији теоријско-методолошки оквир за истраживање односа језика и друштву, у нашем случају показала се критичка анализа дискурса, јер нуди теорије и методе за емпиријско истраживање односа између дискурса и друштвених и културних догађаја у различитим друштвеним доменима (Jorgensen and Phillips, стр. 60).

Конечно, наводи ауторка, енглески језик тежи родној неутралности (морфолошкој неутрализацији родних облика). Ово донекле омогућава и морфолошка структура тог језика, односно одсуство граматичког рода у њему. Међутим, родно неутрални термини нису увек и фактички неутрални (тзв. родно неутрални термини као што су *chairperson* или *salesperson* чешће ће се користити за жене него за мушкарце!). За разлику од енглеског, српски језик, уопштено говорећи, тежи родној осетљивости, што још није видљиво у језику полиције. Иако се категорије рода поприлично разликују у граматицима два поменута језика (један познаје природни, а други и природни и граматички род), те иако сходно томе један језик – енглески – показује тежњу ка родној неутралности, насупрот српског језика који дозвољава изражавање родне осетљивости, аргументације оних који се противе (како се чини свим променама у овом или оном правцу) готово да се подударaju. Аргументи, како противника родно неутралног језика, тако и противника родно осетљивог језика, јесу да се на тај начин заправо не постиже родна равноправност, да жене заправо ништа не добијају, већ супротно томе – роднонеутрални, односно родноосетљиви облици у ова два језика на неки начин и дискриминишу жене!

У нашој средини постоји отпор ка родно осетљивом језику и у оквиру званичних институција која је у директној вези са социјалистичким друштвеним устројством. Ауторка цитира: „уопште се не ради о новомовору како то наводе противници, нити о страним утицајима којима се нарушава његова аутентичност. У прилог томе говоре бројни примери, па је тако Милена Павловић Барили 1926. добила сведочанство Краљевске уметничке академије где је у женском роду написано да је она из неких предмета врло добра, а из других одлична. Још ранији пример потиче чак из шездесетих година 19. века, када је једна жена, Јелка Марковић, извршила неуспео атентат на краља Милана. Сва званична документа и новински извештаји из тог времена њу називају атентаторком, анархистикињом, терористкињом и (наводном) патриоткињом“ (Пејатовић, Д., 2012).

Без обзира на чињеницу да жене нису у истом тренутку ушле у полицијску службу у свим земљама, проблеми са којима су се суочавале и отпор на који су наилазиле од стране колега и шире друштвене заједнице су углавном исти. Реторика пак није иста: чланци на енглеском показују много отвореног непријатељства и отпора према увођењу жена у полицију. Чланци на српском су далеко уздржанији и у већини случајева би се могли окарактерисати као позитивније оријентисани. С друге стране, број чланака на енглеском језику далеко је већи него број чланака на српском језику. Можда би предмет неког будућег истраживања могла да буду и питања зашто се тема жена у полицији једно време у потпуности избегавала, односно зашто јој се не поклања иста пажња као у чланцима на енглеском језику (или истраживањима у другима земљама). Коначно, резултати истраживања спроведеног на узорку студената и студенткиња Криминалистичко-полицијске академије у Београду потврдили су да заиста постоји потреба да се у српском језику полиције формира родно осетљива терминологија и да се она примени у оквиру свих релевантних докумената. Полиција, као превасходно и традиционално мушка делатна заједница, коју одликује и посебна субкултура, временом постаје мешовита делатна заједница. Број жена у полицијској служби се из године у годину повећава, а оне остају невидљиве и у законима и у свим подзаконским актима који се односе на полицију, што директно утиче на њихову равноправност у служби и у непосредној је вези са могућношћу напредовања и добијања истих прилика и истих радних места.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Ова студија је веома иновативна како из перспективе избора теоријско-методолошког оквира, тако и у контексту тумачења писаног корпуса и анализе емпиријског истраживања. Представља позитиван преседан у нашој социјалистичкој литератури јер се у њој ауторка у коштац хвата са професијом и дискурзивним регистром који у највећем броју случајева и жене и мушкарци повезују готово искључиво са мушким родом. Ауторка свако поглавље започиње критичким приказом претходне релевантне литературе на теме којима се бави, а увиди и илустративни примери које коментарише су савршено одабрани и јасно употребљени у функцији изврсно формулисане аргументације закључака критичке анализе коју ауторка спроводи. Мишљена смо да ова у сваком смислу пионирска студија треба да послужи као полазна тачка за даља истраживања односа језика и рода како у нашој, тако и у другим академским срединама.

IX ПРЕДЛОГ:

Комисија препознаје изузетну вредност и изврстност истрајног и прилежног рад кандидаткиње и предлаже Већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да рукопис под насловом **ИЗРАЖАВАЊЕ РОДНЕ (НЕ)ОСЕТЉИВОСТИ У ДИСКУРСУ ПОЛИЦИЈЕ У СРПСКОМ И ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ** прихвати као докторски рад који испуњава услове предвиђене законом, а кандидаткињу Драгославу Мићовић позове на усмену одбрану.

У Београду, 10. октобра 2015.

КОМИСИЈА:

проф. др Јелена Филиповић, редовна професорка, Универзитет у Београду,
Филолошки факултет

др Ана Кузмановић Јовановић, доценткиња, Универзитет у Београду,
Филолошки факултет

проф. др Ивана Спасић, редовна професорка, Универзитет у Београду,
Филозофски факултет